

**Emlékezés Teleki Gézára (1843-1913), a Magyar Tudományos Akadémia
igazgatósági tagjára**

**Remembering Géza Teleki (1843-1913), Member of Directorate of the
Hungarian Academy of Sciences**

A Magyar Tudományos Akadémián a 20. század első felében közmondásossá vált, hogy legalább egy Telekinek mindig működnie kell a szervezeten belül – később ezzel indokolták gróf Teleki Pálnak az MTA Igazgatóságába (Igazgatótanácsába) történő beválasztását.¹ Ahol azonban már előtte is többen helyet foglaltak a nemzetségből, legutóbb a nagy tudós édesapja, Teleki Géza, akinek munkásságát a nemzetközi hírű földrajztudós, geográfus tevékenysége gyorsan elhomályosította.

1. Teleki Géza 1843-ban született a belső-szolnok vármegyei Désen, a város közepén álló Rákóczi-házban,² amely ekkor édesanyja családjának tulajdonában állt. Édesapja gróf Teleki Ede, édesanyja Haller Matild grófnő volt. A család előbb Paszmoson élt, majd az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc leverését követően Nagysomkútra költözött, amely ekkor a Kővárvidék központja volt.
2. Teleki a gimnáziumi tanulmányait Nagybányán, Nagyváradon és Marosvásárhelyen végezte. Nagyváradon kezdett el mélyebben foglalkozni az irodalommal, első írásai is itt jelentek meg nyomtatásban. Később „[m]int nagy-váradai diák... másokkal kis irodalmi szövetséget alkottak, melynek írott lapja »Derü« czim alatt jelent meg.”³ Ezt követően Európai Közlöny néven saját lapot alapított. Marosvásárhelyen szintén igen aktív részt vállalt a helyi irodalmi életben. Széles körben ismert és olvasott novellákat és verseket írt.

¹ Akadémiai Értesítő 1922/1-4. 252.

² A Rákóczi-ház a nevét onnan kapta, hogy egy időben itt székelt II. Rákóczi György erdélyi fejedelem. A ház történetére l.: Lebontják a félezer éves dési Rákóczi-házat (Keleti Újság 1937.07.30., 4.)

³ Gróf Teleki Géza, az új belügyminiszter (Vasárnapi Újság 1889.06.23., 393-394.)

3. Az érettségi után 1863/1864-ben Németországban, a Stuttgartban található nemzetközi tekintélynek örvendő hohenheimi gazdasági akadémián képezte magát. 1864-ben magánúton jogi tanulmányokat folytatott.⁴
4. Teleki Géza már hazatérését követően a vármegyei igazgatásban helyezkedett el, amely mintegy belépőül szolgált politikai pályájához. 1864-től Kővárvidék tiszteletbeli aljegyzője, 1866-tól pedig főjegyzője volt. Az 1870-es évek közepén, a vármegye-reform közeledtével lemondott, és az 1875-ös időközi választáson, mint a kisnyiresi választókerület képviselője került be az országgyűlésbe. Ezt később nagysomkúti választókerületként szervezték újjá; Teleki harminc éven át – egészen 1905-ig – ebből a kerületből került a képviselőházba.⁵
5. Teleki életét megválasztásától kezdve mintegy két évtizeden át három téma köré szervezte: a képviselői munka, a vármegyei közélet és saját pribékfalvi mintagazdasága kötötték le az idejét. Szabadidejében leginkább írt, olvasott és festett.
6. Viszonylag későn, 1889-ben kérték fel belügyminiszternek Tisza Kálmán kormányába. A kormányfő, aki hosszú ideig maga vitte a belügyi tárcát is, valószínűleg szaktudása miatt gondolhatott rá, hiszen közismert volt, hogy a “megyéket és a megyei életet..., melyben maga is sok küzdelmet folytatott, a legkisebb részletekig ismeri, úgyszintén a városok bajait is.”⁶ Teleki nagy lelkesedéssel látott munkához, közigazgatási reformokat tervezett, azonban Tisza Kálmán hamarosan – 1890 tavaszán – lemondani kényszerült.
7. Teleki Géza ezt követően – bár képviselő maradt – az országos szintű politizálástól visszavonult, érdeklődése a kulturális és a tudományos élet, valamint a jótékonyág felé fordult. Több szervezetben is jelentős szerepet játszott, ezek közül a legfontosabb a Magyar Történelmi Társulat és a

⁴ Konkrét adatokat nem találtunk, azonban valószínűsíthető, hogy az éppen újjászervezett kolozsvári jogakadémián végezhetett, fejezhette be jogi tanulmányait.

⁵ 1905-ben a helyén a fia, Teleki Pál, a későbbi miniszterelnök indult, Teleki Géza pedig Nagybányán jelöltette magát, de az utolsó pillanatban visszalépett. L. még: Ablonczy Balázs: A miniszterelnök élete és halála – Teleki Pál (1879–1941) (Bp., Jaffa, 2018. 36.)

⁶ Gróf Teleki Géza, az új belügyminiszter (Vasárnapi Újság 1889.06.23., 394.)

Magyar Tudományos Akadémia. Előbbinek közel két évtizeden keresztül, 1894-1913 között volt az elnöke,⁷ utóbbinak pedig 1899-1913 között igazgatósági tagja volt.⁸ Részt vett, kiemelkedő szerepet vállalva többek között a Petőfi Társaság és a Fehér Kereszt Egylet munkájában is.

8. Élete vége felé figyelmét egyre inkább a családi ügyek kötötték le. „Kora és tekintélye miatt a századelőn már... [ő] volt a huszonöt felnőtt férfi tagot számláló Teleki nemzetség »kormányzó tanácsának« elnöke.”⁹ Ez szerteágazó elfoglaltságot jelentett, többek között ő intézte a családi levéltár ügyeit, képviselte a kiskorú családtagok érdekeit, segédkezett a családon belüli konfliktusok feloldásában.

9. Teleki Géza 1871-ben Pesten vette feleségül a kereskedő családból származó Muráti Irént (1852-1941). Házasságukból egy gyermek született, Teleki Pál (1879-1941), a későbbi külügyminiszter, vallás- és közoktatási miniszter és miniszterelnök. Apa és fia szoros kapcsolata kevésbé közismert, de már a korabeli sajtó megírta, hogy Teleki Géza saját maga által írt mesékkel kedveskedett a fiának: „egy okos kis fiú [várja otthon - D. E], kinek maga az apa ír és mond el meséket, melyekben az elhagyottak és szegények iránti könyörületet szív játssza a főszerepet.”¹⁰ A fiú később - miként édesapja - jogot és gazdálkodást tanult, majd a vármegyében apja nyomdokain kezdte meg közéleti pályafutását is. Politikai pályáíve azonban magasabbra ívelt, és kétszer is szolgálhatta hazáját miniszterelnökként. Valódi sikereit azonban tudósként aratta, amelyhez a háttérrel szintén apja elmélyült irodalmi érdeklődése és könyvszeretete szolgáltatta. Mindezekre tekintettel talán úgy is lehet fogalmazni, hogy a két Teleki pályája szervesen épült egymásra, és mind a közigazgatásban - a kormánytagokként -, mind pedig a tudományos életben - a Magyar Tudományos Akadémián - találkozott.

Felhasznált irodalom

⁷ Csánki Dezső: Gróf Teleki Géza (Századok 1913/8. 561-562.)

⁸ Gróf Teleki Géza, az új belügyminiszter (Vasárnapi Újság 1889.06.23., 394.) és Akadémiai Értesítő 1913. 736.

⁹ Ablonczy Balázs: A miniszterelnök élete és halála – Teleki Pál (1879–1941) (Bp., Jaffa, 2018. 56.)

¹⁰ Gróf Teleki Géza, az új belügyminiszter (Vasárnapi Újság 1889.06.23., 394.)

Gróf Teleki Géza, az új belügyminiszter (Vasárnapi Újság 1889.06.23., 394.)

Ablonczy Balázs: A miniszterelnök élete és halála – Teleki Pál (1879–1941) (Bp., Jaffa, 2018.)

Teleki-szócikkek (Pallas Nagy Lexikona, 16. és 18. kötet)

Domaniczky Endre, PhD
vezető kutató

Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi
Intézet

E-mail:

endre.domaniczky@mfi.gov.hu